

Turijn

Met glans uit de misère

Yvette Gieles

De eerste hoofdstad van het verenigde Italië, Italiaans centrum van de industriële revolutie en thuishaven van Fiat, bakermat van de Italiaanse film: Turijn had het allemaal. In de loop van de geschiedenis heeft deze Noord-Italiaanse stad veel moeten prijsgeven. Maar anno 2009 kan de stad de concurrentie met Rome en Milaan weer aan. Als creatieve stad trekt Turijn ook internationaal de aandacht. Dit is het gevolg van een imposant transformatieproces met als belangrijke ingrediënten een sterk cultureel bewustzijn en bestuurlijke daadkracht.

Cultuurwethouder Fiorenzo Alfieri is de eerste om toe te geven dat hij niet de meest onbevooroordeelde spreker is over de prestaties van zijn stad. Wat volgt is echter een overtuigend verhaal over de wijze waarop je een behoefte aan schoonheid en creativiteit kunt inzetten om het verval in een stad te bestrijden. Eind jaren negentig moest er iets gebeuren in Turijn. De stad was in het slop geraakt door een explosieve bevolkingsgroei en een uitzichtloze crisis in de auto-industrie, verreweg de grootste lokale werkgever. Alfieri kreeg de opdracht om het tij te keren en ontwikkelde in twee jaar een strategisch plan waar niet minder dan vijftig partijen zich aan verbonden. Inspiratie voor dit plan deed hij vooral op buiten Italië, in steden die ook worstelden met hun gedateerde industriële karakter.

Van manufacturing naar creative industrie

Het strategisch plan is de motor van de veranderingsprocessen op allerlei gebieden. Een belangrijk doel is een diversificatie van de lokale economie. Fiat is een grote werkgever, maar een grote afhankelijkheid van de krimpende reuzen in de verwerkende industrie is niet gezond. Ook zonder deze autofabrikant moet de arbeidsmarkt van Turijn groot en gevarieerd genoeg zijn om de plaatselijke beroepsbevolking aan het werk te houden en ontwikkelingskansen te bieden. In veel oude industriële gebouwen hebben inmiddels de 'creative industries' hun intrek genomen. Door te investeren in faciliteiten als studio's en werkplaatsen heeft Turijn ook zijn filmindustrie weer terug, die na de Eerste Wereldoorlog naar Rome was verhuisd. Andere voormalige fabriekshallen bieden nu onderdak aan onder meer een huis voor jeugdtheater en kunstvakopleidingen.

Ook moet het strategisch plan impulsen geven aan bovenstedelijke bestuurlijke samenwerking, de ontwikkeling van opleidings- en onderzoeksfaciliteiten, het ondernemingsklimaat en de kwaliteit van het stedelijk leven. 'Turijn als stad van cultuur, toerisme, handel en sport' is een handzame formulering van de beoogde uitkomst van het hele veranderingsproces, waar ook de Torinesi zelf in beginnen te geloven. Alfieri was dan ook niet blij dat de landelijke krant *Corriere della Sera* onder de kop 'Het oude Turijn wint' beweerde dat alleen de auto-industrie de stad uit de crisis kan halen. "Turijn is echt een andere tijdperk in gestapt en dat moest ook wel, want de hoogtijdagen in de auto-industrie zijn over", aldus de wethouder. Maar Fiat heeft wel degelijk flinke investeringen gedaan in het kader van het strategisch plan. Min of meer uit schuldgevoel, vermoedt Alfieri, want de slechte jaren van Fiat hebben Turijn niet onberoerd gelaten.

De stad als school

Goed cultuurbeleid behelst uiteraard meer dan alleen het geven van een culturele bestemming aan verlaten fabrieken of het verbouwen van rommelige parkeerterreinen tot archeologische uitstallingen. Wethouder Alfieri staat een hoger doel voor ogen: "Door cultuurbeleid moet een stad transformeren in een school voor een leven lang leren. Cultuur is niet alleen een zaak voor de elite, maar van iedereen. Educatie en deelname zijn daarom belangrijk, zeker in de steden, want hier manifesteert de complexiteit van het moderne leven zich in volle hevigheid." Volop zichtbaar zijn uiteraard de musea en de vele historische gebouwen in de stad. Welk aandeel de culturele sector, met name de kleinere organisaties, in het proces heeft, durf Alfieri niet te zeggen. Een beoordeling van de wisselwerking tussen stadsbestuur en niet-institutionele organisaties in de stad laat hij liever over aan onafhankelijke deskundigen. Wel ziet hij dat de mogelijkheden voor jongeren in het algemeen en jonge kunstenaars in het bijzonder sterk zijn verbeterd in de afgelopen jaren. Er is volop plek voor tentoonstellingen van jonge kunstenaars en veel jonge inwoners zijn trots op hun stad. De instellingen voor het hoger onderwijs trekken steeds meer studenten van buiten Turijn. Op het verlanglijstje van Alfieri staat nog minstens één groot project: een nieuwe openbare bibliotheek. Alle plannen liggen klaar, maar tot op heden ontbrak het geld om het gebouw te realiseren.

Cultuur en spelen

De toekenning van de Olympische Winterspelen 2006 aan Turijn was een beslissend moment in het hele transformatieproces. Vastberaden stampte de stad zijn kandidatuur uit de grond nadat was vernomen dat Wenen de Spelen wilde binnenhalen. "In Wenen kun je niet skiën, dus dit was een kans voor Turijn", zo verklaart Alfieri het succes van een even overtuigend als ambitieus bidbook. Vast onderdeel van iedere Spelen is een culturele Olympiade. In Turijn zorgde dit voor een stroomversnelling in de ontwikkeling van de culturele infrastructuur. Het vertrekpunt hierbij waren bestaande festivals en voorzieningen. Zo werd bijvoorbeeld het oude Automobielmuseum weer nieuw leven in geblazen. Na de Spelen is Turijn doorgegaan met het organiseren van internationale evenementen, waaronder het World Architects Congress (2008) en een jaarlijkse grote internationale boekenbeurs. Met het verwerven van de titel World Design Capital in 2008 stak Turijn natuurlijk het naburige Milaan naar de kroon.

Een levendige stad

“Vraag je nooit af of je genoeg geld hebt, dat is er namelijk nooit voor dit soort enorme processen”, Alfieri laat zich niet verleiden tot het noemen van bedragen, maar presenteert zich vandaag duidelijk als een bevlogen visionair. De missie waarmee hij ruim tien jaar geleden aan het werk ging was een eenduidige: Laat de stad niet sterven. Hiermee heeft hij tal van publieke en private partijen kunnen overhalen om een bijdrage te leveren aan de noodzakelijke revitalisering van Turijn. Met als resultaat dat de stad binnen en buiten Italië weer tot de verbeelding spreekt. Dat is ook zijn boodschap aan steden die dromen van een grote sprong voorwaarts: “Zorg ervoor dat iedereen zich afvraagt: Hoe hebben ze dat geflikt?”